

Školní program proti šikanování

1. O šikaně

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese¹).

Šikana je forma násilí (agrese), která ve škole ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání. Při jejím výskytu dochází k narušení pocitu bezpečí žáků a/nebo pedagogů. I při relativně malé intenzitě šikany může u žáků i pedagogů, kteří šikanou prošli, docházet k závažným psychickým traumatům. Výzkumy prokázaly negativní vliv šikany nejen na psychický stav všech zúčastněných, na vztahy ve škole, ale také na výsledky žáků v učení (Sandoval a kol., 2014); na úkor šikany se také zkracuje čas strávený výukou².

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese.

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí.

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, č.j. 21 149/2016.

Projevy (formy) šikanování:

- **Verbální šikana** – psychická šikana (přímá i nepřímá, součástí je i kyberšikana, páchaná pomocí ICT technologií)
- **Fyzická šikana** (přímá i nepřímá, patří sem i krádeže a ničení majetku oběti)
- **Smišená šikana** (kombinace verbální a fyzické šikany, násilné a manipulativní příkazy apod.)

¹ Čl. 2, odst. 1 - č.j.: 21 149/2016: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.

² Příloha 6 - č.j.: 21 291/2010-28: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů, ve školách a školských zařízeních

Proces (stadia) šikanování – podle Michala Koláře (1990, 1996, 1997, 2000 aj.):

I. První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

II. Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

III. Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

IV. Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

V. Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

2. Prevence šikany

Všichni pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci školy velmi pozorně sledují chování žáků jak v průběhu vyučování, tak i o přestávkách a poledních pauzách nebo dalších akcích

realizovaných školou. Je nutné podchytit všechny negativní projevy, které by mohly překročit hranici běžné studentské recese a přerůst v zárodky šikanování. Se žáky průběžně mluvíme o vztazích a šikaně, preventivně opakovaně upozorňujeme na možnost využití schránky důvěry, návštěvy výchovného poradce PhDr. Jitky Kartusové nebo školního metodika prevence Mgr. Mileny Beranové nebo možnosti volat Linku bezpečí 116 111. Rozšiřování těchto základních informací je provedeno pomocí informačního letáku pro žáky. S problematikou šikanování i s informačním letákem jsou seznamováni i rodiče žáků na prvních třídních schůzkách prvních ročníků. Při sebemenším podezřelém chování některého ze žáků, upozorní každý pracovník na tuto skutečnost třídního učitele a výchovného poradce, ať už byl svědkem sám, nebo byl na toto chování upozorněn někým jiným (žákem, rodičem, ...). Pokud se cítí být obětí šikany pedagog, nenechává problém přerůst do větších rozměrů a hned v počátku se obrací na výchovného poradce PhDr. Jitku Kartusovou, školního metodika prevence Mgr. Milenu Beranovou nebo na vedení školy.

Každý pedagog, a to hlavně třídní učitel, vytváří zdravé klima ve třídě. Kromě vlastní výuky:

- podporuje rozvoj pozitivních vztahů mezi žáky (solidaritu a toleranci, vědomí sounáležitosti)
- posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- jedná s žáky jako s partnery
- udržuje ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy
- rozvíjí u žáků jednání v souladu s právními normami, buduje u nich vědomí právní odpovědnosti
- v kritických situacích dá jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat
- není lhostejný k projevům agresivity
- pomáhá žákům s jejich problémy, radí kam a na koho se obrátit, když potřebují pomoc

3. 13 komponent programu proti šikanování

Zdroj: Michal Kolář - Český školní program proti šikanování (Národní konference k otázkám podpory zdraví v ČR, SZU Praha 22.11.2005), Školní program proti šikanování (Zkrácená závěrečná zpráva projektu MŠMT: Specifický Program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních, 2003)

- **zmapování situace** – analýza a evaluace
 - analýza před zavedením programu – šetření mezi žáky 2. - 4. ročníku maturitního oboru, 2. a 3. ročníku učňovských oborů – zpětné hodnocení

vztahů mezi spolužáky v předchozím školním roce

- průběžná zpětná vazba – všichni vyučující v dané třídě

- evaluace – dotazníky v třídních hodinách a v hodinách zaměřených na práci s klimatem třídy, otevřená diskuze s žáky

- **motivování pedagogů pro změnu**

motivace jednotlivců k ochotě na sobě odborně a morálně pracovat, motivace k týmové spolupráci, k dosažení příznivého sociálního klimatu ve škole

- **společné vzdělání a supervize všech pracovníků**

školení na poradách, školení dle nabídky VISK, NPI a dalších organizací, brožury a letáčky

supervizor – specialista na problematiku školního šikanování:

PhDr. Jitka Kartusová

- **užší realizační tým**

zástupce ředitelky Ing. Miloslav Procházka, výchovný poradce PhDr. Jitka Kartusová, školní metodik prevence Mgr. Milena Beranová, vedoucí učitelé odborného výcviku p. Ivan Kudrna, Bc. František Ptáček, p. Marek Šobíšek, vedoucí domova mládeže pí. Miroslava Zákostelná, třídní učitelé

- **společný postup při řešení šikanování – šest skupin základních scénářů**

1. První pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu

2. Celková léčba pro řešení prvních dvou stádií šikanování, RTP – Rámcový třídní program

3. První pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu

4. První pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu

5. První pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování

6. Celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou, ZIP – Základní intervenční program (u organizovaných šikan, od třetího stadia vždy v kombinaci s první pomocí)

Pozn.: Situace 1. a 2. zvládne škola sama, v situacích 3. - 6. je potřeba pomoc zvenku. Dva základní scénáře řešení viz. 4. Krizový plán.

- **primární prevence v třídních hodinách**

zaměřená na získání dovedností jak předcházet a řešit šikanování, práce se skupinovou dynamikou třídy

- **primární prevence ve výuce**
hlavně v předmětech, které mají významný vztah k prevenci násilí -
společenské vědy, tělesná výchova
- **primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování**
jako doplněk navazující na pravidelnou prevenci v třídních hodinách a ve výuce
- **ochranný režim**
- *demokraticky vytvořený smysluplný školní řád*
 - Práva žáků a rodičů, povinnosti žáků – 2. A. 6. odst., 2. A. 7. odst., 2. B. 3. odst., 2. C. 1. - 4. odst., 2. C. 8. odst., 2. C. 9. odst.
 - Vstup do uzavřených prostor – 2.5.
 - Odpovědnost za předměty nesloužící vyučování – 2.6. 2. odst., 2.6. 4. odst., 2.6. 5. odst.
 - Ochrana osobnosti žáka – 4.3.
 - Výchovná opatření za nesprávné chování, pro potrestání agresorů v sankčním řádu (příloha 2 školního řádu):
Napomenutí třídního učitele
Důtka třídního učitele
Důtka ředitele školy
Podmíněné vyloučení ze studia
Vyloučení ze studia
Snížený stupeň z chování
Převedení do jiné třídy (pokud to bude možné vzhledem ke studovanému oboru)
Doporučení rodičům na dobrovolné umístění dítěte do SVP nebo dobrovolnou realizaci pobytu žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu
Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou dítěte případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu

- Oznámení Policii ČR – při naplnění skutkové podstaty trestných činů či provinění dle trestního zákoníku (vražda (§ 140), zabití (§ 141), účast na sebevraždě (§ 144), ublížení na zdraví (§ 145-146), mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (§ 149), zbavení osobní svobody (§ 170), omezování osobní svobody (§ 171), loupež (§ 173), vydírání (§ 175), útisk (§ 177), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183), pomluva (§ 184), znásilnění (§ 185), sexuální nátlak (§ 186), pohlavní zneužití (§ 187), kuplířství (§ 189), šíření pornografie (§ 191), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192), krádež (§ 205), poškození cizí věci (§ 228), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352), nebezpečné vyhrožování (§ 353), nebezpečné pronásledování (§ 354))

- *účinné dohledy učitelů*

dle plánu dozorů učitelů o přestávkách, včetně kontroly venkovních prostor školy

- **spolupráce s rodiči**

rodiče jsou vhodně seznamováni s aktivitami školy a nekompromisním bojem školy proti šikaně prostřednictvím třídních schůzek, webových stránek školy, informací na nástěnkách školy, v konzultačních hodinách výchovného poradce, školního metodika prevence, učitelů, během individuálních pohovorů

- **školní poradenské služby**

výchovný poradce PhDr. Jitka Kartusová

školní metodik prevence Mgr. Milena Beranová

- **spolupráce se specializovanými zařízeními**

odborníci ze školních servisních zařízení – PPP Benešov, SVP Benešov

odborníci ze státních i nestátních institucí – Orgán sociálně-právní ochrany dětí MěÚ Benešov, Policie ČR – Obvodní oddělení Benešov, Společenství proti šikaně (Praha 4)

- **vztahy se školami v okolí**

při řešení šikany, na které se účastní žáci různých středních škol v Benešově, spolupracuje ředitelka ISŠT Benešov Mgr. Jana Fialová s ostatními řediteli: Gymnázium Benešov – Mgr. Roman Hronek

Střední odborná škola a Střední zdravotnická škola Benešov – Mgr. Regina Komárková, MBA

Střední odborné učiliště stavební Benešov – PaedDr. Zlata Budayová, MBA

Vyšší odborná škola a Střední zemědělská škola Benešov – PaedDr. Bc. Ivana Dobešová

Základní škola a praktická škola Benešov – Mgr. Ludmila Králová

4. Krizový plán při výskytu šikany

S tímto krizovým plánem jsou na začátku každého školního roku seznamováni žáci a jejich zákonní zástupci. Všichni zaměstnanci školy jsou zavázáni postupovat podle tohoto krizového plánu. Pedagogičtí pracovníci školy jsou dále seznámeni s pokynem MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24 Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.

Při výskytu šikany je důležité poznat formu šikanování a správně odhadnout stadium (viz. odstavce výše), v závislosti na tom se zachováme dle jednoho z postupů:

▪ Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a. metoda usmíření;
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření;

- b. oznámení potrestání agresorů;
 - 9. rozhovor s rodiči oběti;
 - 10. třídní schůzka;
 - 11. práce s celou třídou
- **Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování** (Kolář, 2011)
- A. První (alarmující) kroky pomoci**
- 1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
 - 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.
- B. Příprava podmínek pro vyšetřování**
- 3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
 - 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
 - 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
 - 6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům
- C. Vyšetřování**
- 7. rozhovor s obětí a informátory;
 - 8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
 - 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
 - 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).
- D. Léčba**
- 11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Ať už se jedná o jakékoli stadium a formu šikanování, rozhodující při jednání je rychlost. Všechny výpovědi je nutné provádět za přítomnosti aspoň dvou osob z pedagogického sboru, důkladně je sepsat, opatřit datem a připojit podpisy všech účastníků rozhovoru (samozřejmě jsou dva podpisy účastníků se pedagogů, pokud někdo další odmítne podepsat, je nezbytné tuto skutečnost uvést k výpovědi).

Oběti je dle potřeby zprostředkována další odborná pomoc výchovnou poradkyní PhDr. Jitkou Kartusovou. Stejně tak výchovný poradce dále pracuje s agresorem a i jemu zprostředkovává

další péči pedagogicko-psychologické poradny či dalších odborníků. Při nápravě šikanování škola spolupracuje jak s rodinou oběti, tak s rodinou agresora.

Pro nápravu situace ve skupině je třeba pracovat s celým třídním kolektivem (traumata u mlčící většiny).

Příloha 1: Odpovědnost školy chránit žáky před šikanou

(1) Škola má odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

(2) Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

(3) Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále

jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže): vražda (§ 140), zabití (§ 141), účast na sebevraždě (§ 144), ublížení na zdraví (§ 145-146), mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (§ 149), zbavení osobní svobody (§ 170), omezování osobní svobody (§ 171), loupež (§ 173), vydírání (§ 175), útisk (§ 177), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183), pomluva (§ 184), znásilnění (§ 185), sexuální nátlak (§ 186), pohlavní zneužití (§ 187), kuplířství (§ 189), šíření pornografie (§ 191), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192), krádež (§ 205), poškození cizí věci (§ 228), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352), nebezpečné vyhrožování (§ 353), nebezpečné pronásledování (§ 354).

(4) Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pocítuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť
- šíření pornografie (sexting, § 191 TZ)
- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (sexting, § 192 TZ).

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení (§ 368 TZ), případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

Příloha 2: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování³

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským, nenávisným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;

³ Čl. 2, odst. 1 - č.j.: 21 149/2016: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízení.

- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Příloha 3: Rozdíly mezi šikanováním a škádlením (Kolář, 2011)

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižit.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a precitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opřevovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplatí je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

Příloha 4: Informační leták pro žáky

NIKDO NEMÁ PRÁVO DRUHÉMU UBLIŽOVAT!

Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky,
ubližují ti a ty nevíš, jak dál.

Víš o někom, kdo je šikanován,
a je ti ho líto.

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímalí si tě.

Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Jak se můžeš bránit?

- ! Obrat' se na školního metodika prevence (Mgr. Milena Beranová), výchovnou poradkyni (PhDr. Jitka Kartusová) nebo jiného učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
- ! Nech vzkaz ve schránce důvěry.
- ! Svěř se svým rodičům.
- ! V případě, že nenajdeš odvalu říct to ani svým rodičům, zavolej na Linku bezpečí, telefon 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.